

รู้จักธรรม ตอนที่ ๑ (ช่วงที่ ๑)

โดย อ.สุภีร์ ทุมทอง

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๓.๓๐ – ๑๖.๐๐ น.
ชั้น ๒ ห้องส้วตติธรรมะเถียเตอร์ อาคารบุญยง ว่องวานิช
ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้สนใจธรรมะทุกท่าน

วันนี้ผมมีโอกาสมาบรรยาย ตามการเชิญของทางยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ สำหรับการบรรยายในคราวนี้ ตั้งหัวข้อในการบรรยายไว้ คือหัวข้อว่า “รู้จักธรรม ตอนที่ ๑”

ในชื่อหัวข้อที่ตั้งไว้ มีคำหลักอยู่ ๒ คำด้วยกัน คือ กฎ กับคำว่า ธรรม หมายความว่า ธรรมะเป็นอย่างหนึ่ง เป็นภาวะที่มันเป็นอย่างนั้น และมันก็มีกฎของมัน แสดงว่ากฎกับธรรมะเป็นคนละอย่างกัน ตัวธรรมะเป็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีภาวะ มีลักษณะเป็นอย่างนั้นของมัน แล้วมันก็มีกฎเกณฑ์ มีระเบียบ มีแบบแผน มีความเป็นไป มีข้อกำหนดที่แน่นอนของมัน เป็นอีกอย่างหนึ่ง คนละส่วนกัน แต่ที่จริงก็คล้ายๆ กับมันอยู่ด้วยกันนั้นแหละ แต่เป็นคนละเรื่องกันอยู่ มองคนละมุมกัน อันหนึ่งเป็นตัวกฎของมัน อีกอันหนึ่งเป็นตัวมัน

เหมือนกับพวกเรานั่งๆ อยู่ที่นี่ ถ้าว่ารวมๆ แล้วก็เป็นตัวชีวิต เป็นตัวรูปตัวนาม ทีนี้ กฎของตัวมัน กฎของชีวิต ความเป็นไปของชีวิต มันเป็นอย่างไรก็อีกเรื่องหนึ่ง คนละอันกัน ความเป็นไปของชีวิต นี่ไม่ใช่ตัวชีวิต มันคนละตัวกัน แต่ตัวที่เป็นไปก็คือตัวชีวิตนั้นแหละ ตกลงแล้ว มันตัวเดียวกันไหม มันก็ว่าจะตัวนั้นนั้นแหละที่เป็นไป แต่มองคนละแง่ คนละมุม อันหนึ่งเป็นตัวธรรมะ อีกอันหนึ่งเป็นตัวกฎ อย่างนี้

ตั้งหัวข้อขึ้นมา รู้กฎ หมายความว่า ถ้าใครรู้จักกฎเกณฑ์ รู้จักธรรมดาของสิ่งต่างๆ ธรรมดาของสิ่งนั้นไม่ใช่สิ่งนั้น การรู้ธรรมดาของสิ่งนั้น รู้กฎเกณฑ์ รู้ความเป็นไปของสิ่งนั้น ทำให้เราเข้าใจสิ่งนั้น ได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนกับชีวิตของเรา ถ้าเรารู้กฎของชีวิต รู้ความเป็นไปของชีวิต รู้จักจุดเริ่มต้นว่ามันเป็นมาอย่างไร เชื่อมโยงกันมาอย่างไร และจะไปจบตรงไหนอย่างไร อย่างนี้เรียกว่ารู้จักกฎเกณฑ์ของมัน จะทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในชีวิตได้ ตั้งหัวข้อไว้อย่างนี้ คำอธิบายเบื้องต้นก็ประมาณนี้

ทีนี้ กฎอะไรบ้างที่ต้องรู้ รู้แล้วจะแจ้งธรรมะอะไรบ้าง จะได้ขยายความต่อไปตามคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งนี้บรรยายครั้งที่ ๑ ครั้งหน้าจะเป็นครั้งที่ ๒

ครั้งที่ ๑ นี้จะบรรยายกฎใหญ่ๆ ธรรมะใหญ่ๆ ซึ่งอาจจะไม่ลงรายละเอียดอะไรมากนัก เอาแบบครอบคลุมไว้ก่อนเป็นหลัก ในครั้งที่ ๒ จึงจะบรรยายเป็นหมวดย่อยๆ หรือแง่

มุมมองเห็นปลีกย่อยต่างๆ การนำไปพิจารณาในทางปฏิบัติ คราวนี้จะบรรยายกฎที่เป็นหลักใหญ่ๆ ก่อน เป็นตัวกฎที่ครอบคลุมกฎทั้งปวงเอาไว้ หรือตัวธรรมะที่ครอบคลุมตัวธรรมะทั้งปวงเอาไว้ก่อน ท่านทั้งหลายพอเข้าใจแล้ว จะได้นำไปศึกษาต่อไปได้

หลายท่านในที่นี้ คงได้สนใจธรรมะ ศึกษาธรรมะหมวดนั้นหมวดนี้ หรือกฎธรรมะ กฎนั้นกฎนี้เยอะแยะหลายกฎ เช่น กฎของกรรม กฎไตรลักษณ์ กฎอิทัปปัจจยตา ปฏิจสุมุ ปบาท กฎของการให้ เป็นต้น นี่คงจะศึกษากันมาบ้างเหมือนกัน มาในคราวนี้ผมจะพูดให้ฟังเพิ่มเติม ในตอนที่ ๑ จะพูดกฎหลักๆ กฎใหญ่ๆ ก่อน ผมจะตั้งเป็นชุดๆ ขึ้นมาบรรยายแล้วก็สรุปไปตามลำดับ สรุปครอบคลุมทั้งหมด จะบรรยายในครั้งที่ ๒ ท่านใดต้องการฟังก็ต้องมาอีกครั้งหนึ่ง

๑. กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต

ชุดที่ ๑ กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต อันนี้เป็นกฎที่มันเป็นอย่างนั้น เป็นธรรมดา กฎนี้มีพระพุทธพจน์ตรัสเอาไว้ แสดงกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต กฎอันนี้ถ้าว่าโดยแจกแจงแยกแยะออกมาจะมีอยู่ ๔ กฎหลักๆ ด้วยกัน เดียวเรียนไปเรื่อยๆ จะได้ทราบว่ามิกฎอะไรบ้าง

ท่านทั้งหลายควรจะจำกฎเหล่านี้ไว้ ในฐานะที่เป็นกฎธรรมดา เป็นกฎธรรมชาติ เป็นความแน่นอนอย่างนั้นของธรรมะ ที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต กฎบางกฎมีขึ้นมาตอนที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเท่านั้น แต่บางกฎนั้นมีอยู่ตลอดมาและตลอดไป ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระพุทธเจ้า

อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นทางไปนิพพาน จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเท่านั้น ส่วนสังขารไม่เที่ยงมันก็ไม่เที่ยงอยู่อย่างนั้น เป็นธรรมดาอยู่อย่างนั้น เพราะฉะนั้น บางกฎนี้มันเป็นกฎธรรมชาติที่เป็นธรรมชาติจริงๆ ล้วนๆ ที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต บางกฎก็เป็นกฎธรรมชาตินั้นแหละ แต่ต้องมีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นก่อนแล้วพระองค์เอาธรรมะตัวนั้นตัวนี้มาวางระบบ เพื่อสร้างขึ้นมาเป็นกฎอีกต่อหนึ่ง เป็นข้อธรรมะ ข้อวินัย เป็นแบบแผนสำหรับการปฏิบัติเพื่อจะให้เกิดศีล สมาธิ ปัญญา อย่างนี้เป็นกฎที่พระพุทธเจ้ายกขึ้นมาแสดงเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้ว

ในเบื้องต้นก็มาเรียน กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติขึ้นของพระตถาคต กฎนี้ ถ้าพูดแบบแจกแจง มีอยู่ ๔ กฎด้วยกัน ถ้าพูดโดยพระสูตร ยกมาจาก ๒ พระสูตรก็ครบแล้ว

พระสูตรที่ ๑ อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต อุปปาทาสูตฺร พระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ ข้อ ๑๓๗ พระสูตรนี้แสดงกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต ๓ กฎ โดยคำบาลีที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้มีว่า

อุปฺปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตานิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติขึ้นก็ตาม

อนุปฺปาทา วา ตถาคตานิ พระตถาคตทั้งหลายจะไม่อุบัติขึ้นก็ตาม คือจะมีพระตถาคตอุบัติหรือไม่อุบัติ มีพระพุทธเจ้าอุบัติหรือไม่อุบัติ จะมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ หรือไม่มีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ จะมีผู้รู้หรือไม่มีผู้รู้ก็ตาม

ฐิตาว สา ธาตุ ธาตุอันนั้นก็ยังคงดำรงอยู่อย่างนั้นนั่นเดียว

ฐิตาว แปลว่า ดำรงอยู่แล้วนั้นนั่นเดียว ดำรงอยู่อย่างนั้นเช่นเคย สา ธาตุ แปลว่า ธาตุอันนั้น ธาตุนี้ ธาตุคือธรรมะหรือกฎเกณฑ์ระเบียบอันนั้น ข้อกำหนดอันแน่นอนอันนั้น ยังตั้งอยู่อย่างนั้นทีเดียว แสดงว่า กฎ ไม่ได้มีผู้สร้าง มันเป็นมาและก็เป็นไปอย่างนั้นตลอดมาและก็ตลอดไป จึงไม่มีผู้สร้างกฎ และไม่ต้องไปบอกว่าจุดเริ่มต้นกฎอยู่ตรงไหน เพราะว่ามันดำรงอยู่อย่างนั้นตลอดมา แล้วก็ดำรงอยู่ตลอดไป จุดเริ่มต้นของกฎไม่มีผู้สร้างกฎไม่มี มีแต่กฎที่ดำรงอยู่อย่างนั้น แล้วก็ดำรงอยู่ตลอดไป ไม่ว่าจะมีการอุบัติขึ้นของพระตถาคตทั้งหลายก็ตาม หรือไม่มีการอุบัติขึ้นก็ตาม

ธา-ตุ อ่านแบบบาลีเป็น ๒ พยางค์ อ่านเป็นไทยว่า ธาตุ แปลว่า สิ่งของที่ไร้เจ้าของ ไร้ตัวตน เป็นธาตุ เป็นธรรมะ หรือภษายุคใหม่ว่า เป็นธรรมชาติ ทีนี้ พอใช้คำว่า ธรรมชาติ ในความรู้สึกของเราก็จะไปมองถึงต้นไม้ ใบหญ้า ป่าเขา น้ำตก จนกระทั่งมองเห็นถึงสวนสัตว์ไปซะอีก อันนี้ก็ลำบากอยู่ เป็นเรื่องของภาษา ให้เข้าใจว่า

คำว่า ธาตุ นี้หมายถึง ภาวะที่ทรงสภาพอย่างนั้น ภาวะที่ไม่มีเจ้าของ ภาวะที่ไร้ตัว สัตว์บุคคล ไร้ผู้มีอำนาจไปครอบครอง ธาตุอันนั้นก็ยังคงดำรงอยู่อย่างนั้นทีเดียว หมายถึงว่า มันดำรงอยู่ตลอดมาและยังดำรงอยู่ตลอดไป ก่อนที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็ดำรงอยู่อย่างนั้น ตรัสรู้แล้วก็ดำรงอยู่อย่างนั้น พระองค์ปรินิพพานแล้ว ก็ยังดำรงอยู่อย่างนั้น

ธมฺมฐิติตตา เป็นความตั้งขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรม ฐิต แปลว่า ตั้งขึ้น หรือ ดำรงอยู่ เป็นความตั้งขึ้นและดำรงอยู่ไปตามธรรม ไม่ใช่ตามคนโน้นคนนี้ ไม่ใช่ตามการขึ้นนี้ว่าสั่งการของใคร

ธมฺมนิยามตา เป็นข้อกำหนดแน่นอนของธรรม คำว่า กฎ ที่เราเอามาใช้ โดยส่วนใหญ่ก็จะแปลมาจากคำว่าธรรมนิยามนี้แหละ คำว่า นิยาม ภาษาไทยเราก็เอามาใช้เป็นคำนิยามอย่างนั้นอย่างนี้ นิยามของสิ่งนั้นสิ่งนี้ คือข้อกำหนดที่แน่นอนของสิ่งที่มันเป็นไปอย่างนั้น เป็นไปตามธรรมะ ถ้าจะแปล **ธรรมนิยาม** ก็แปลว่า กฎของธรรมก็ได้ กฎแห่งธรรม เป็นข้อกำหนดที่แน่นอนของธรรมะ ธรรมะมันเป็นไปอย่างนั้น ตามธรรมตา ตามธรรมชาติของมัน ไม่ได้เป็นไปตามใคร

คือคำว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง พวกเราก็ได้ยินบ่อยๆ อยู่แล้วสำหรับกฎข้อนี้ เป็นสิ่งหรือเป็นกฎเกณฑ์ที่ดำรงอยู่ตลอดเวลาและตลอดไป ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต

พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติขึ้นก็ตามไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้นก็ยังคงดำรงอยู่อย่างนั้น เป็นความตั้งอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นข้อกำหนดแน่นอนของธรรมชาติ คือ สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ข้อนี้เป็นข้อกำหนดที่แน่นอนของธรรมชาติ พวกเราก็สรุปได้แล้ว เป็นกฎข้อที่ ๑ ที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต

พระพุทธเจ้าทรงวางพระองค์เป็นผู้พบกฎอันนั้น ซึ่งมันก็ดำรงอยู่อย่างนั้นแหละ พระองค์ค้นพบแล้ว ตรัสรู้แล้ว รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว ก็เอามาบอก บอกตามที่มันเป็นนั่นแหละ พระองค์ตรัสต่อไปว่า

ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ย่อมแทงตลอด ซึ่งธาตุอันนั้น แทงตลอดซึ่งกฎหรือธรรมนิยาม ที่ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง อันนั้นแล้ว

อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา ครั้นได้ตรัสรู้แล้ว

อภิสเมตฺวา ครั้นได้แทงตลอดแล้ว

อาจิกฺขติ ย่อมบอก

เทเสติ ย่อมแสดง

ปญฺญาเปติ ย่อมบัญญัติ

ปญฺญูเปติ ย่อมตั้งขึ้น

วิวเรติ ย่อมเปิดเผย

วิภชติ ย่อมจำแนก

อุตฺตทานิกโรติ ย่อมกระทำให้ง่ายๆ

พระพุทธองค์ทรงกระทำให้ดีขึ้นๆ ให้ง่ายๆ โดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบบอกลักษณะนี้ เพื่อให้เข้าใจกฎอันนั้นว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ดังนี้

ดังนั้น กฎว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา นี้เป็นกฎที่ดำรงอยู่อย่างนั้น ไม่ขึ้นกับการอุบัติขึ้นของพระตถาคต พระพุทธเจ้าตรัสรู้ รู้แจ้งแทงตลอด แล้วก็เอามาบอก มาแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก และทำให้ง่ายเท่านั้น

แต่กฎก็ยังเป็นกฎ ไม่ใช่มันไม่เที่ยง เพราะพระพุทธเจ้าตรัสว่ามันไม่เที่ยง ที่มันไม่เที่ยงเพราะมันไม่เที่ยงอย่างนั้นตลอดเวลา ของไม่เที่ยงมันไม่เที่ยง จากที่เคยมีของไม่เที่ยง มันก็มีของไม่เที่ยง ไม่จำเป็นว่าจากไม่มีค่อยมามีภายหลัง จากเคยมีและก็มีต่อมา เพียงแต่มีแต่ของไม่เที่ยง จากเดิมก็มีของไม่เที่ยง ต่อมาก็มีของไม่เที่ยง

ไม่ใช่ว่าแต่เดิมไม่มีอะไรเลย ตอนนี้อะไรก็มี แต่เดิมก็มีนั่นแหละ แต่มีของไม่เที่ยง ตอนนี้อะไรก็มีอีกแหละ มีของไม่เที่ยง ชาติที่แล้วก็มีนั่นแหละ แต่มีของไม่เที่ยง ชาตินี้ก็ยังมีอีกแหละ แต่มีของไม่เที่ยง ชาติหน้าก็จะมีอีกแหละ ถ้าจะมีนะ แต่มีของไม่เที่ยง มันเป็นอย่างนั้นตลอดมาและตลอดไป ไม่มีจุดตั้งต้นและไม่มีจุดสิ้นสุด สิ่งนี้เป็นกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคต มันเป็นอย่างนี้ เป็นธรรมดา สิ่งนี้คือกฎข้อที่ ๑

ในอุปปาทาสูตรมีอยู่ ๓ กฎด้วยกัน เป็นชุดของกฎ ต่อไปอีกกฎหนึ่ง คำขึ้นต้นเหมือนเดิม เปลี่ยนแต่ตัวกฎ พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า

อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานํ อนุปปาทา วา ตถาคตานํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายจะอุปบัติขึ้นก็ตาม หรือว่าพระตถาคตทั้งหลายจะไม่อุปบัติก็ตาม

ฐิตาว สา ธาตุ ธาตุอันนั้นก็ยังดำรงอยู่แล้วนั่นเดียว ดำรงอยู่อย่างนั้นแหละ ฐิตาว ก็คือดำรงอยู่ เป็นอยู่ มีอยู่แล้ว เป็นมาเป็นไปอย่างนั้นตลอดมา

ธมฺมกฎฐิตตา เป็นการตั้งขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรม

ธมฺมนิยามตา เป็นข้อกำหนดแน่นอนของธรรมะ เป็นธรรมนิยาม หรือเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมะ เป็นกฎแห่งธรรม เป็นข้อกำหนดที่แน่นอนอย่างนั้นของธรรมะ

คือ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ ทั้งปวงคือทั้งหมด ไม่เหลือเลย ไม่มีสักเล็กน้อยที่สังขารมันจะเป็นสุข สังขารทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นทุกข์ เป็นทุกข์ คือ ถูกบีบคั้นเข้ามารอบด้าน ไม่อาจจะคงค้างอยู่ในสภาวะใดสภาวะหนึ่งได้ตลอดกาล มันเป็นทุกข์

ตํ ตถาคต อภิสมฺพชฺชติ อภิสเมติ พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ย่อมแทงตลอดซึ่งธาตุอันนั้นแล้ว ซึ่งกฎเกณฑ์อันนั้นแล้ว คือกฎที่ว่า สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา นั้นแล้ว ครั้นตรัสรู้แล้ว รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว พระองค์ทรงนำมาบอก มาแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก และทำให้ง่ายๆ ทำให้ดีขึ้น ด้วยอุปมาอุปไมยต่างๆ ว่า สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา นี้ก็เป็นกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคต ข้อที่ ๒

ท่านทั้งหลายได้ฟังกฎแล้ว มันจะเข้ากับชื่อหัวข้อใหม่ ลองนึกดูตั้งชื่อเรื่องว่า “รู้กฎ..แจ้งธรรม” ได้ฟังได้ไป ๒ กฎแล้ว มันจะแจ้งธรรมยังไง ลองนึกๆ ดู ช่วยผมนึกหน่อย จะแจ้งยังไงทำนองนี้ ผมจะบรรยายไปเรื่อยๆ ก่อน ค่อยสรุปอีกทีหนึ่ง

ต่อไปกฎที่ ๓ พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า

อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานํ อนุปปาทา วา ตถาคตานํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตทั้งหลายจะอุปบัติขึ้นก็ตาม หรือว่าพระตถาคตทั้งหลายจะไม่อุปบัติก็ตาม

ฐิตาว สา ธาตุ ธาตุอันนั้นก็ยังดำรงอยู่แล้วนั่นเดียว ธาตุอันนั้น ธรรมะอันนั้นหรือกฎเกณฑ์อันนั้น กฎที่ไม่เข้าใครออกใครนั่นแหละ ทางธรรมะ ท่านเรียกสิ่งเป็นอย่างนั้น

ของมัน ไม่เข้าใครออกใคร ไม่เอาใจใคร ไม่แกล้งใคร ท่านเรียกว่ามันเป็นธาตุ เป็นธา-ตุ

ธมฺมฐิตตา เป็นการตั้งขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรม มันตั้งขึ้น ถ้ามันมีเงื่อนไขตามธรรมะ และมันก็ดำรงอยู่ตามธรรมะ ไม่ได้ขึ้นตามใจใคร มันตั้งขึ้นตามธรรม มันดำรงอยู่ตามธรรม

ธมฺมนิยามตา เป็นธรรมนิยาม เป็นข้อกำหนดแน่นอนของธรรม

คือ สพุเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา อันนี้แปลทับศัพท์ หรือจะแปลว่า ไม่มีตัวตน ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีอดีต ไม่ใช่อดีต ไม่มีเรา ไม่ใช่เรา อย่างนี้ก็ได้อีก ในกรณีแปล อดีตว่าตัวตน ก็แปลว่า ไม่เป็นตัวตน ไม่มีตัวตน หากแปล อดีตว่าเราก็แปลว่า ไม่เป็นเรา ไม่มีเรา อย่างนี้ก็ได้อีก ถ้าแปลทับศัพท์ก็ว่า ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา

คำว่า อนัตตา นี้เป็นคำปฏิเสธ ทางบาลีแยกศัพท์ว่า น + อดฺตา คำว่า อดฺตา เป็นลักษณะของคนเห็นผิดว่า มีตัวตน ที่มั่นคง เทียงแท้ ถาวร เป็นผู้สร้าง ผู้ดลบันดาล โดยกฎที่แท้จริงนั้น ไม่มีตัวตนที่มั่นคงยั่งยืนเที่ยงแท้ ไม่มีผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่อย่างนั้น มีแต่เหตุเงื่อนไขปัจจัยเท่านั้นเอง พระพุทธองค์ทรงใช้คำปฏิเสธกลายเป็น อนัตตา คือ นะ อดฺตา ไม่ใช่อดีตอย่างนั้น ไม่มีอดีตอย่างนั้น เป็นอนัตตานั้นเอง เป็นคำปฏิเสธอดีต

ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ย่อมรู้แจ้งแทงตลอดซึ่งธาตุอันนั้นแล้ว ครั้นตรัสรู้แล้ว รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว ก็เอามาบอก มาแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก และกระทำให้ง่ายๆ ว่า สพุเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงทั้งหมด ไม่มีเหลือเลย เป็นสิ่งไม่ใช่ตัวตน ดังนี้

ในพระสูตรชื่อว่าอุปปาทาสูตฺร ในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต มีอยู่ ๓ กฏด้วยกันเป็นชุดๆ หนึ่ง ซึ่งกฏนี้เราชาวพุทธทั้งหลายก็ทราบดีอยู่แล้ว เพราะว่าได้ยินเป็นประจำ ซึ่งเป็นเรื่องดีมาก ท่านทั้งหลายอย่าลืมหาใจไว้ เป็นกฏหลักที่ไม่ขึ้นกับการปฏิบัติของพระตถาคต พระพุทธเจ้าของเราที่ทรงแสดงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน คำสอนนี้พระองค์ทรงสอนตามที่มันเป็น ไม่ใช่พระองค์ตรัสว่า ไม่ใช่ตัวตน มันจึงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ธรรมะทั้งหลายมันไม่มีตัวตนอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าไปตรัสรู้ รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว ก็เอามาบอก ตรัสตามที่มันเป็นจริงเท่านั้น

ผ่านไป ๓ กฏแล้ว ต่อไปกฏที่ ๔ ยกมาจากอีกสูตรหนึ่ง จากสังยุตตนิคาย นิทานวรรค ปัจจัยสูตร เล่ม ๑๖ ข้อ ๒๐ พระสูตรนี้กล่าวถึงกฏที่ ๔

หลายท่านพอมองเห็นคำขึ้นต้น ก็จะทราบว่ กฏนี้ก็คื กฏอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท หรือเรียกว่า กฏปฏิจจสมุปบาท ก็ได้ พระพุทธองค์ตรัสว่า

ชาติปัจจุยา ภิกขเว ชรามรณํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะชาติเป็นปัจจัยชรามรณะ จึงมี

อุปฺปาทา วา ตถาคตาณํ อนุปฺปาทา วา ตถาคตาณํ พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติขึ้น ก็ตาม พระตถาคตทั้งหลายจะไม่อุบัติขึ้นก็ตาม

ฐิตาว สา ธาตุ ธาตุอนันนํ ก็ยังดำรงอยู่อย่างนั้นนั่นเดียว ธาตุอนันนํ ก็คือกฎเกณฑ์ที่ว่า **ชาติปัจจุยา ชรามรณํ** นั่นเอง ตัวกฎเกณฑ์อันนั้น เพราะชาติเป็นปัจจัย ชราและมรณะ จึงมี เพราะชาติคือการประชุมรวมกัน การเกิดของขันธ์ ๕ การได้อายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจมาครบถ้วน เพราะมาประชุมรวมกันนี้แหละเป็นปัจจัย ชราคือความแก่ มรณะคือความตายจึงมี มันก็เป็นอย่างนี้ตลอดมาและตลอดไป มันเป็นกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต พระตถาคตจะอุบัติหรือไม่อุบัติ เพราะชาติเป็นปัจจัยชรามรณะจึงมี เป็นอย่างนั้น เป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติของมัน

ธมฺมุจฺจิตตา เป็นความตั้งขึ้นและดำรงอยู่ตามธรรม ถ้ายังมีชาติอยู่ ชรามรณะก็ยังมีอยู่ เป็นความตั้งขึ้นตามธรรมะ ชราจะตั้งขึ้นได้ก็เพราะมีชาติ มรณะจะตั้งขึ้นได้ก็เพราะมีชาติ มันเป็นไปตามธรรมะอย่างนั้น เป็นความตั้งขึ้นและดำรงอยู่ ต้องแก่อายุก็เพราะยังมีชาติอยู่ ยังมีตายอยู่ก็เพราะยังมีชาติอยู่ เป็นอย่างนั้น เป็นไปตามธรรม ไม่ได้เป็นไปตามใคร ไม่ได้เป็นไปตามคนไหนคนนี่ มีแต่ธรรมที่เป็นไปตามธรรมล้วนๆ

ธมฺมนิยามตา เป็นข้อกำหนดแน่นอนของธรรมะ เป็นความแน่นอนที่มันต้องเป็นอย่างนั้นของธรรมะ ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง ถ้ามีความเกิด ชราก็ต้องมี มรณะก็ต้องมี มันเป็นความกำหนดแน่นอน เป็นข้อกำหนดที่แน่นอนของธรรม

อิทฺทฺปจฺจยตา เป็นความที่มีสิ่งนี้ คือชาตินี้เป็นปัจจัย ชรามรณะนี้จึงมี ชาติแบบนี้ ชรามรณะก็ต้องแบบนี้ อย่างท่านทั้งหลายเป็นชาติคน ก็ต้องแก่แบบคนและก็ตายแบบคน ถ้าบางชาติเกิดเป็นสัตว์ ชาติสุนัขก็ต้องแก่แบบสุนัขและก็ตายอย่างสุนัข

ท่านทั้งหลายตอนนี้เป็นคน ไม่มีวันตายอย่างเขียดนะ ถ้ามีคนมาบอกว่า เตี่ยวคุณตายอย่างเขียดนะ อันนี้เราเถียงเขาได้ ผมไม่มีวันตายอย่างเขียดหรอก เพราะผมชาติคน อยู่ตอนนี้ ถ้าชาติใดเกิดตกกระท้ำลำบาก เกิดเป็นเขียดขึ้นมา ก็ตายอย่างเขียดเลย ก่อนจะตายอย่างเขียดก็ต้องแก่อายุอย่างเขียดก่อน

ท่านจึงว่า **อิทฺทฺปจฺจยตา** เพราะชาติอย่างนี้ๆ เป็นปัจจัย ชราอย่างนี้ๆ จึงมี มรณะอย่างนี้ๆ จึงมี มันเป็นไปตามกฎระเบียบของธรรมะ ไม่ได้เป็นไปตามใจชอบ ไม่ได้เป็นไปตามใจอยาก ไม่ได้เป็นไปตามใคร ไม่ได้แกลังใครอะไร ไม่ได้เป็นไปตามใครว่าหรือไม่ว่า มันเป็นอย่างนั้น ตอนนี้พวกเราเป็นชาติคนก็ต้องแก่อย่างคน แก่อย่างนี้แหละ และตายอย่างคนนี่แหละ ไม่มีวันตายอย่างนกเค้าแมวหรือตายอย่างเขียดอย่างที่เขาวา

ต์ ตถาคโต อภิสมุพฺพชฺฌติ อภิสเมติ พระตถาคตย่อมตรัสรู้ ย่อมรู้แจ้งแทงตลอดซึ่ง
ธาตุอันนั้นแล้ว ธาตุที่ว่า **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ** เพราะชาติเป็นปัจจัยชรามรณะจึงมี นั่น
แหละ พระตถาคตไปตรัสรู้ รู้แจ้งแทงตลอด ทางทะเลอันนั้นแล้ว รู้แจ้งธาตุอันนั้นแล้ว

อภิสมุพฺพชฺฌติวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญาเปติ ปญฺญูปติ วิวรติ วิภชติ
อุตฺตานิโกโรติ ปสฺสธา ติ ครั้นได้ตรัสรู้แล้ว ครั้นได้รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว จึงบอก จึงแสดง
จึงบัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก และยอมกระทำให้ง่าย ๆ กระทำให้ดีขึ้น ๆ และกล่าวว่า
เธอทั้งหลายจงดูเถิด

ปสฺสธ แปลว่า เธอทั้งหลายจงดู คือ ทรงบอกพุทธบริษัทว่า ความจริงมันเป็นอย่าง
นี้ จงดุ ๆ คนแก่ที่แก่เพราะเกิด จงดุเถิด คนตายที่ตายเพราะเกิด จงดุสิ่งนี้ ๆ เพราะอัน
นี้ ๆ เป็นปัจจัย อันนี้ ๆ มันจึงมี เป็นอิทัปปัจจยตาอย่างนี้แหละ เป็น ฌมฺมกฺกุจฺจิตตา อย่างนี้
แหละ เป็น ฌมฺมนิยามตา อย่างนี้แหละ

พระพุทธองค์ทรงแจกแจงอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นรายละเอียดปลีกย่อยหลากหลาย
อย่างที่เราได้ศึกษากันเยอะแยะ เป็นธรรมหมวดนั้นบ้างหมวดนี้บ้าง ทรงประสงค์จะ
ชี้แจงให้เข้าใจง่าย ๆ นั่นเอง แท้ที่จริง กุญ้อย ๆ ก็มาจากกฎหลักนั่นเอง พระพุทธองค์ไปรู้
แจ้งแทงตลอดแล้ว มันเป็นอย่างนั้น พระองค์ทรงนำมาบอกว่า มันเป็นอย่างนั้น เพราะมัน
ไม่เป็นอย่างอื่น นี่ก็เป็นขั้นตอนกระบวนการว่า **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ**

ทีนี้ในปฏิจสุมุปาทานั้น หลายท่านที่ได้ศึกษามากก็ทราบบว่ามี ๑๑ ขั้นตอนด้วย
กัน มี ๑๑ จุดเชื่อมโยงเป็นปัจจัย มีธรรมะอยู่ ๑๒ อย่าง มีปัจจัยเชื่อมโยงกัน ๑๑ ขั้นตอน
๑๑ ปัจจัยการ แต่เป็นสายโซ่เส้นเดียวกัน เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน หลังจากที่พระพุทธองค์
ได้ตรัส **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ** แล้วพระองค์ได้ทรงแสดงการเชื่อมโยงในขั้นตอนอื่นๆ เข้า
มาอีก สรุปแล้วมี ๑๑ อัน ผมจะยกมาเฉพาะที่เป็นหัวข้อ

เมื่อ **ชาติปจฺจยา ชรามรณํ** ก็ว่าไปแล้ว จริง ๆ เป็นขั้นตอนที่ ๑ มีวงเล็บเป็นลำดับ
ที่ ๑๑ เพื่อให้มันง่ายเท่านั้นเอง

ภวปจฺจยา ภิกฺขเว ชาติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะภวเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ก็
เหมือนกัน อันนี้ก็ เป็น ฌมฺมกฺกุจฺจิตตา เป็น ฌมฺมนิยามตา เพราะภวเป็นปัจจัยนั้นแหละ ชาติ
มันจึงมี อันนี้มันเป็นอย่างนี้

อุปาทานปจฺจยา ภิกฺขเว ภโว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภว
จึงมี ก็เหมือนกัน

ตณฺหาปจฺจยา ภิกฺขเว อุปาทานํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะตณฺหาเป็นปัจจัย
อุปาทานจึงมี

เวทนาปจฺจยา ภิกฺขเว ตณฺหา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณฺหา
จึงมี

ผลสรุปจรรยา ภิภุชเว เวทนา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมีก็เหมือนกัน

อันนี้ให้ทราบวาทุๆ ขั้นตอน ทุๆ ประโยค ทุๆ ประเด็นนี้เป็นกฎทั้งนั้นแหละ แต่เรียกรวมๆ กันแล้ว เรียก กฎอิทัปปัจจยตาปฏิจสมุปบาท ปลีกย่อยลงไปแล้วมีตั้ง ๑๑ กฎเกณฑ์อยู่ในนั้น มีธรรมะ ๑๒ ตัว เชื่อมโยงกันอยู่

เมื่อพระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงในที่อื่น ให้เหมาะแก่จริตอัธยาศัยของผู้ฟัง อาจจะต้องจุดใดจุดหนึ่งมาแสดงก็ได้ ท่านทั้งหลายให้ทราบว่า ในคำแสดงกฎทุกขั้นตอนนั้น ให้เติมข้อความเหมือนเดิมเข้ามา คือคำว่า “ไม่ว่าพระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นก็ตาม หรือพระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้นก็ยังคงดำรงอยู่แล้วนั้นเดียว”

ธาตุอันนั้น ก็คือคำต่างๆ เหล่านี้แหละ เช่น คำว่า **ผลสรุปจรรยา ภิภุชเว เวทนา** ธาตุหรือกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบว่า เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี มันก็เป็นอย่างนี้ ถ้ามีผัสสะเป็นปัจจัย ผัสสะอย่างนี้ๆ เป็นปัจจัย เวทนาอย่างนี้ๆ จึงมี มันก็เป็นอย่างนั้นของมัน เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมะ พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้ รู้แจ้งแทงตลอดเข้าแล้ว ก็ทรงนำมาบอก มาแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนกและทำให้ง่าย และบอกว่า เธอทั้งหลายจงดู จงดูเวทนาอย่างนี้ๆ มันเกิดเพราะปัจจัยคือผัสสะอย่างนี้ๆ มันเป็นไปตามกฎของธรรมะ ไม่ได้เป็นไปตามใจชอบ ไม่ได้เป็นไปตามใจยากของใคร ไม่ได้เอาใจใคร ไม่ได้แกล้งใคร

อย่างพวกเราโดยทั่วไป ก็อยากจะมีแต่เวทนาที่เป็นสุขอย่างเดียว แต่เวทนาไม่ได้เกิดตามอยาก มันเกิดตามผัสสะ พอผัสสะมันเปลี่ยนแปลง เวทนามันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามผัสสะอย่างนั้น ประโยคอื่นๆ ต่อไปก็ตามหลักปฏิจสมุปบาทนั่นเอง

หลายท่านในที่นี้คงจะท่องได้ ถ้าท่องได้แล้วก็ถือว่าดีมากทีเดียว ถือว่าท่องจำกฎใหญ่ๆ ได้ ท่านทั้งหลายควรท่องจำเอาไว้ กฎหลักที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต นี้มี ๔ กฎเท่านั้นเอง ไม่ได้ยากเกินไป

สฬายตนปจจยา ภิภุชเว ผลุโส ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะสฬายตนะ คืออายตนะ ๖ นั้นเองเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี

นามรูปปจจยา ภิภุชเว สฬายตน์ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี

วิญญานปจจยา ภิภุชเว นามรูป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะวิญญานเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

สังขารปจจยา ภิภุชเว วิญญาน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี

อวิชชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายจึงมี

อันนี้ กฎปฏิจสมุบาทฝ่ายเกิด เริ่มต้นจาก อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา ไปจนถึง ชา
ติปจฺจยา ชรามรณํ องค์กรธรรม ๑๒ องค์ เชื่อมโยง ๑๑ จุด เป็นสายต่อเนื่องกัน เป็นกระบวนการ
การเป็นไปของธรรมะ เป็นกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคต แบบที่พวกเราเรียน
กันโดยทั่วไปว่าปฏิจสมุบาทมี ๒ สายนั้น ถ้าเอาเฉพาะกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระ
ตถาคตเฉพาะสายสมุทัย เอาเฉพาะสายเกิดเท่านั้น แต่พอมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
มาอุปบัติขึ้น พระองค์จะทรงแสดงมีอีกสายหนึ่ง คือมีฝ่ายนิโรธวาร อันนั้นจะเกิดตอนที่
พระตถาคตอุปบัติเท่านั้น ถ้าไม่มีพระตถาคตอุปบัติ จะไม่มีสายดับเลย มีแต่สายเกิดอย่าง
เดียว อันนี้เอาเฉพาะที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคตทั้งหลายก่อน คือปฏิจสมุบาท
ทสายเกิดนี้เอง

ดังนั้น อวิชชา จึงเป็นธรรมดาของโลก ที่เป็นมาและก็เป็นไปอย่างนั้นตลอดมา
และก็จะกันไปตลอดไป ที่จะดับอวิชชาหรือคานอำนาจอวิชชาได้ ก็มีเฉพาะตอนที่
พระพุทธเจ้าอุปบัติขึ้นเท่านั้น ถ้าไม่มีพระพุทธเจ้า อวิชชาก็จะยังอยู่เหมือนเดิม อย่างทุก
วันนี้อวิชชาก็ยังอยู่ ก็ยังเป็นมาและเป็นไป บางท่านเข้าใจ รู้วิธี ก็สามารถทำให้วิชชา
เกิดขึ้นมาได้ อันนั้นเป็น ปฏิจสมุบาทฝ่ายดับ จะมีเฉพาะตอนที่พระพุทธเจ้าอุปบัติขึ้น
อรยมรรคมืองค์ ๘ มีปรากฏเฉพาะตอนที่พระพุทธเจ้าอุปบัติขึ้น ส่วนกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติ
ของพระตถาคต คือปฏิจสมุบาทฝ่ายเกิด จะมีตลอดมาและก็ตลอดไปอย่างนั้น

อันนี้กฎหลักๆ ที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคต ก็เลยมีกฎใหญ่ๆ ๔ กฎนี้แหละ
แต่ในกฎที่ว่า อิทัปปิจฺจยตาปฏิจสมุบาท แยกเป็นชุดๆ ด้วยกันมี ๑๑ ชุด มีธรรมะ ๑๒
อย่างเชื่อมโยงกันอยู่ พระพุทธองค์ตรัสอย่างนี้แล้ว พระองค์ทรงสรุปลงท้ายว่า

ชาติปจฺจยา ภิกฺขเว ชรามรณํ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ
จึงมี เป็นต้น จนกระทั่งถึง อวิชชาปจฺจยา ภิกฺขเว สงฺขารา ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี

อิติ โข ภิกฺขเว ยา ตตฺร ตถตา ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ในธรรมะที่มีด้วยประการดังนี้
แหละ คือด้วยประการที่ว่า เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี อันนี้แหละ มีลักษณะเป็น
ตถตา เป็นอย่างนั้นของมันเอง เป็นเช่นนั้นเอง

ตถตา แปลว่า ความเป็นเช่นนั้นเอง ความเป็นอย่างนั้นของมันเอง อย่างนั้นก็
คืออย่างของมันเป็น อย่างที่ว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เป็นต้นนั้นแหละ
เป็นอย่างนั้นของธรรม เป็นอย่างนั้นของชาติ เป็นอย่างนั้นของชราและมรณะ เพราะ
อวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี มันเป็นเช่นนั้นของมัน เป็นอย่างนั้นของอวิชชาที่มันเป็น

ปัจจัย เป็นอย่างนั้นของสังขารที่เกิดขึ้นเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย มันเป็นผล เพราะอวิชชาอย่างนี้ๆ จึงเกิดสังขารอย่างนี้ๆ

อวิชชา คือ ความไม่รู้หรือสงสัย เพราะไม่รู้อย่างนี้ๆ จึงทำสังขารคือกรรมอย่างนี้ๆ ที่นี้เพื่อพูดให้คนไทยอย่างพวกเราให้เข้าใจง่าย อวิชชาคือความไม่รู้ นิยมเรียกว่าความโง่ ความไม่รู้ เพราะโง่ขนาดนี้ จึงทำกรรมได้อย่างนี้ ถ้าไม่โง่อย่างนี้ก็จะทำกรรมอย่างนี้ๆ ไม่ได้ ถ้าโง่ลดลงหน่อยก็ทำกรรมอย่างนี้ไม่ได้ ทำกรรมดีขึ้นมาน้อย ก็ว่าไป

เพราะอวิชชาอย่างนี้ๆ สังขารจึงอย่างนี้ๆ เพราะสังขารอย่างนี้ๆ วิญญาณจึงอย่างนี้ๆ ถ้าสังขาร เป็นอย่างอื่นไป วิญญาณก็ต้องเป็นอย่างอื่น ถ้าสังขารจะเป็นอย่างอื่นได้ กรรมจะเป็นอย่างอื่น อวิชชาก็จะต้องไม่ใช่อย่างนี้ อวิชชาก็ต้องเป็นอย่างอื่นไปอีก ถ้ายังโง่คล้ายเดิม ก็ทำกรรมเหมือนเดิม เกิดคล้ายๆ เดิม ถ้าต้องการเปลี่ยนกรรม เปลี่ยนสังขาร ก็ต้องเปลี่ยนความรู้ เปลี่ยนอวิชชา เปลี่ยนตรงนี้ ถ้าโง่อย่างเดิมก็ทำอย่างเดิม ถ้าไม่โง่อย่างเดิมก็ไม่ทำอย่างเดิม

ถ้าโง่กว่านี้ก็จะทำโหดกว่านี้อีก ถ้าโง่ไม่เท่านี้ก็จะทำได้ไม่เท่านี้ ถ้าทำได้เท่านี้ แสดงว่าโง่เท่านี้แหละ อวิชชาอย่างนี้ๆ สังขารจึงอย่างนี้ๆ บางคนโง่ฉลาดมาก โง่ยังโง่ โง่ฉลาดมาก หมายถึงว่า บางคนเขาเก่ง ไปทำสมาธิอย่างนั้นอย่างนี้ ได้ระดับฌานอย่างนี้ๆ คือเขาโง่แบบฉลาด ไปทำให้มีความสุขอย่างนั้น จนบางคนได้ถึงอภิญาต่างๆ อันนั้นก็ยังมีสังขารอยู่เหมือนกัน

อวิชชามีหลายระดับชั้นเหลือเกิน แต่ก็ยังอยู่ในความไม่รู้หรือสงสัยเหมือนกันนี้แหละ เพราะไม่รู้หรือสงสัย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี อวิชชานี้คือความไม่รู้หรือสงสัย ก็จะไปทำกรรมคือสังขาร มีเจตนาคือทำอย่างนี้ๆ เพื่อตัวตน

ถ้ายกตัวอย่างหน่อย ท่านทั้งหลายจะได้เข้าใจง่าย เช่น ไม่รู้จักทุกข์ อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นตัวทุกข์ เขาคิดว่าเป็นตัวเรา ตัวเขา ก็ไปทำให้มันเป็นสุข เปลี่ยนมันให้มันเป็นสุข นึกว่าเป็นตัวตน ก็ทำเพื่อตัวตนอย่างนั้นอย่างนี้วนวายไป เกิดสังขารขึ้นมา

บางคนไม่รู้จัก สมุทัย คือ ตัณหา ความรักตัวเองว่าเป็นเหตุเกิดทุกข์ ก็ไปทำตาม ตัณหา ทำตามใจชอบ ได้ทำตามใจตนนึกว่าดี นึกว่าจะหมดทุกข์ ก็ไปทำสังขารเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ บางคนไม่รู้จักว่า นิพพานเป็นความดับทุกข์ นึกว่าได้อย่างใจอยากแล้วจะดับทุกข์ นึกว่าไปทำอย่างนี้แล้วจะดับทุกข์ ก็ไปทำกัน เกิดกรรมต่างๆ มากมาย ไม่รู้จักหนทางดับทุกข์ ก็ไปปฏิบัติผิดๆ มงคลตื่นข่าวเยอะแยะ ประดังแต่งเพี้ยนๆ หลากหลาย

ยกตัวอย่าง เช่น ไม่รู้จักว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นความดับทุกข์ บางคนอยากจะดับทุกข์ อยากจะถึงความสุข รู้สึกว่าชีวิตมันเป็นทุกข์เยอะ เขาก็อยากจะทำหมดทุกข์ เขาไม่รู้จักทางให้หมดทุกข์ก็คืออริยมรรคมีองค์ ๘ เขาก็ไปนิมนต์พระมาสวดที่บ้าน ฉันทที่บ้าน ให้พระรดน้ำมนต์ให้ จะได้พ้นทุกข์อย่างนี้ อันนี้ก็เกิดกรรม อวิชชาทำให้เกิดการ

ทำบุญ ใจขนาดนี้ยังทำบุญได้เลย เพราะไม่รู้มรรคแท้ๆ เลยทำบุญ แต่ทำบุญก็ยังทุกข์ เหมือนเดิมแหละ เวียนว่ายตายเกิดเหมือนเดิม เพราะไม่รู้ว่ามีมรรคเป็นหนทางดับทุกข์ เขาก็ไปนิมนต์พระมาทำบุญขึ้นบ้านใหม่ลงบ้านเก่า อะไรก็ว่าไป

เขาอยากจะทำแต่เสียดจัญไร เขาไม่รู้จักษ์ว่าทำอย่างไรจะหมดเสียดจัญไร การจะหมดเสียดจัญไร ตามคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ จะต้องใช้อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เสียดจัญไร คือ กิเลสทั้งหลาย เวรทั้งหลาย หมดได้เพราะอริยมรรค พอเขาไม่รู้ ก็ไปนิมนต์พระมาขึ้นบ้าน ให้ท่านไล่เสียดจัญไรให้ กลัวว่าเสียดจัญไรมันจะอยู่ในเสาก็ให้โปรตน้ำเสา กลัวว่าถ้ำรดแล้ว น้ำมันแห้ง เสียดจัญไรจะโผล่มา ก็เอาแผ่นทองไปแปะ ให้เขียนยันต์อะไรต่อมิอะไร เกิดการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ขึ้นมา เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้มรรค ๘ เป็นปัจจัย ก่อให้เกิดบุญญาภิสังขาร ทำบุญก็ได้บุญญาตามนั้น เกิดใหม่อีก แล้ววนไปอยู่อย่างนั้น

บางคนหนักกว่านั้น ไม่รู้มรรค แล้วไปทำบาปอีก เช่น ไม่รู้จักษ์ว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดความสุข อยากจะได้ความสุข อยากจะหมดเวรหมดกรรม อยากจะหมดเจ้ากรรมนายเวร ก็ต้องเจริญมรรคนั้นแหละ เขาไม่รู้จักษ์ อยากจะหมดเจ้ากรรมนายเวร ก็ไปแก้กรรม เชื้อหมอดูเขาอย่างนั้นอย่างนี้ หลงไปอีก ก็เป็นอบุญ เป็นบาปไป นี่อวิชชาไม่รู้จักษ์ อริยมรรคมีองค์ ๘ ว่าเป็นทางให้สิ้นกรรมก็ไปเชื่อหมอดู คุณอยากจะสิ้นกรรมให้ทำอย่างนี้ ให้ซื้อเต่ามาตัวหนึ่ง เอากรรมไปติดกับเต่าแล้วปล่อยเต่าไป กรรมของคุณก็จะหายไปกับเต่า เราไปทำแบบเต่า ก็เลยโง่กว่าเต่าอีกทีนี้

อวิชชาเป็นปัจจัย ให้เกิดอบุญอีกแล้ว เกิดบาป เป็นสังขาร สังขารก็เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ เป็นวงจรที่หมุนวนกันมาจนถึงทุกวันนี้ พระตถาคตจะอุบัติหรือไม่อุบัติก็เป็นอย่างนี้ ตอนนีพระตถาคตอุบัติแล้ว หลายท่านยังเป็นอย่างนี้อยู่ วนๆ กันอยู่นีแหละ ตอนไม่อุบัติก็เป็นอย่างนีเหมือนกัน เป็นมาและก็เป็นไป เพราะไม่รู้จักษ์อริยสัจ ๔ นั้นเอง

อวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี มันเป็นตถตา มันเป็นเช่นนั้นเอง เพราะอวิชาอย่างนีจึงทำสังขารอย่างนี เพราะสังขารเป็นอย่างนี วิญญาณจึงเป็นอย่างนี เพราะวิญญาณเป็นอย่างนี นามรูปจึงเป็นอย่างนี

ท่านทั้งหลายมานั่งอยู่นี้ได้ นามรูปเป็นโครงสร้างอย่างนี มีอุปนิสัยใจคอ ไปเรียนหนังสือเชี่ยวชาญด้านนั้นด้านนี้มา มีรูปร่างอย่างนี งามบางท่านอ้วนอย่างนี ก็เพราะวิญญาณมันเป็นอย่างนี เหมือนอาคารหลังนี้มันเป็นอย่างนี ก็เป็นเพราะว่ามีสถาปนิกเขานึกไว้แล้วก็เขียนแบบ วิศวกรก็มาถอดแบบ ให้ช่างเอาวัสดุอย่างนั้นอย่างนี้มาสร้างอย่างนี

พวกเราก็เหมือนกัน มีกรรมปรุงแต่ง ทำให้เกิดวิญญาณ สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณก็ปัจจัยให้เกิดนามรูป ทานอาหาร ย่อยแล้ว โต้เป็นผม ขน เล็บ ฟัน

หนัง จนถึงทุกวันนี้แหละ จุดเริ่มต้นได้มาจากธาตุของพ่อของแม่ผสมกัน มีวิญญาณมาเกิด เริ่มต้นแค่หยดน้ำมันใสๆ นิดเดียวที่มองไม่เห็น ต่อมาอาศัยอาหารจนกระทั่งสร้างเป็นเส้นผม เป็นต้นอย่างนี้แหละ ร่างกายของพวกเราทั้งหมดก็เหมือนกัน กินข้าว กินซากเป็ด ซากไก่ ย่อยสลาย กลายเป็นเส้นผม ทำให้เส้นผมเกิดขึ้นมาได้ เป็นโรงงานผลิตจรรยาที่เหลือเกิน

นามรูปเป็นผลที่เกิดจากวิญญาณ มันก็เป็นไปอย่างนี้แหละ ถ้าอย่างสัตว์อื่นๆ มีกรรมมาอย่างอื่น ควายกินหญ้าเป็นอาหาร ย่อยสลายไปเป็นเขาควายได้ ส่วนพวกเราไม่มีเขา กินผักกินหญ้าก็ไม่มีเขา เพราะวิญญาณเป็นอย่างนี้ นามรูปจึงเป็นอย่างนี้ ตลตา มันเป็นไปตามกรรมอย่างนั้นแหละ

เพราะอวิชชาอย่างนั้นเป็นปัจจัย สังขารอย่างนั้น กรรมอย่างนั้นจึงมี
 เพราะกรรมอย่างนั้นเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณอย่างนั้น
 เพราะมีวิญญาณอย่างนั้นเป็นปัจจัย นามรูปอย่างนั้นจึงมี
 เพราะนามรูปอย่างนั้นเป็นปัจจัยอายตนะอย่างนั้นจึงมี
 เพราะอายตนะอย่างนั้นเป็นปัจจัย ผัสสะอย่างนั้นจึงมี
 เพราะผัสสะอย่างนั้นเป็นปัจจัย เวทนาอย่างนั้นจึงมี

พวกเราแม้จะประสบกับอารมณ์เหมือนกัน แต่ความรู้สึกไม่เหมือนกัน เพราะผัสสะไม่เหมือนกัน ท่านทั้งหลายฟังผมบรรยายธรรมะ บางท่านชอบ เกิดความสุข รู้สึกสบายใจ บางท่านเป็นทุกข์ ทนไม่ค่อยไหว ลำบากแทบแย่แล้ว เมื่อไหร่จะจบซักที เวทนามันไม่เหมือนกันทั้งๆ ที่อารมณ์เหมือนกัน

ทำไมเวทนาไม่เหมือนกัน ก็เพราะผัสสะไม่เหมือนกัน
 ทำไมผัสสะไม่เหมือนกัน ก็เพราะอายตนะไม่เหมือน ใจของท่านแต่ละคนไม่เหมือนกัน
 ทำไมใจจึงไม่เหมือนกัน เพราะนามรูปไม่เหมือนกัน
 ทำไมนามรูปจึงไม่เหมือนกัน เพราะวิญญาณไม่เหมือนกัน

สั่งสมมาคนละอย่างกัน พอมากระทบสิ่งเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกต่างกัน กินอาหารอย่างเดียวกัน บางคนทนง่าย ทนได้สบาย เป็นสุขเวทนา อร่อยไป บางคนไม่อร่อย ทำไมเป็นอย่างนั้น อาหารก็ชนิดเดียวกัน ที่เป็นอย่างนั้นก็เพราะว่าผัสสะต่างกัน ที่ผัสสะต่างกัน ก็เพราะอายตนะต่างกัน ลิ่นต่างกัน ที่อายตนะต่างกันเพราะนามรูปต่างกัน ที่นามรูปต่างกันเพราะวิญญาณมันต่างกัน มาจากกรรมที่ต่างกัน อวิชชาต่างกัน เป็นอย่างนี้

แต่ละท่านจึงไม่เหมือนกันเลย เพราะเงื่อนไขต่างกัน พอเงื่อนไขต่างกัน จะให้ผลเหมือนกัน ก็เป็นไปได้ ท่านทั้งหลายจึงไม่ต้องพยายามให้ใครเหมือนกัน เพราะว่า

ไม่มีทางเป็นไปได้ ถ้าจะให้เหมือนกัน ต้องไปแก้ที่วิชาซึ่งไม่มีทางเป็นไปได้ เพราะวิชามันเกิดและดับไปแล้ว เป็นเหตุมีไว้แล้ว มีเงื่อนไขพร้อมก็ส่งผลได้

คนที่เห็นเหมือนกัน ก็มีแต่เหล่าพระอริยเจ้า ที่ท่านมีปัญญา รู้แจ้ง อริยสัจ พุทฺธสิ่งเดียวกันเท่านั้น ส่วนพวกปุถุชนทั้งหลาย พุทฺธคนละอย่างกัน เห็นอาจารย์คนเดียวกันก็ พุทฺธคนละอย่างกัน ผมพุทฺธธรรมะให้ฟัง แต่ละท่านก็คิดไม่เหมือนกัน บางท่านเข้าใจ บางท่านก็เข้าใจอีกเหมือนกัน แต่เข้าใจไปคนละอย่าง ถ้ามว่าเข้าใจยังงี้ครับ เข้าใจไปคนละเรื่องเลยก็มี มันเป็นอย่างนี้ก็เพราะมันเป็นอย่างนี้

ที่มันเป็นอย่างนี้ ท่านก็ใช้คำบาลีว่า

ตถตา มันเป็นเช่นนั้นของมันเอง เป็นเช่นนั้นเอง เช่นวิชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี มันเป็นอย่างนั้นแหละ

อวิตถตา ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นเช่น ไม่ใช่ว่าไม่เป็นเช่นนั้น ไม่เคลื่อนจากความเป็นอย่างนั้น มันต้องเป็นอย่างนั้นแหละ ไม่คลาดเคลื่อนเปลี่ยนแปลงจากความ เป็นเช่นนั้น

อนณญถตา ไม่เป็นอย่างอื่น ไม่เป็นอื่นจากความเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่อื่นจากนั้น

อิทปปัจจยตา คือความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงมี อวิชาอย่างนี้เป็นปัจจัย สังขารอย่างนี้จึงมีขึ้น สังขารอย่างนี้ๆ เป็นปัจจัย วิญญาณอย่างนี้ๆ จึงมีขึ้นมา

แต่ละคน แต่ละท่าน ต้องพิจารณาดูตัวเองเป็นหลัก มันเป็นอย่างนี้ๆ เกิดเพราะมีปัจจัยอย่างนี้ๆ จะให้คนอื่นมารู้สึกอะไรเหมือนเราก็ไม่ได้ ฉันทเจ็บปวดอย่างนี้ๆ เธอเข้าใจ ฉันทใหม่ คนก็บอกเข้าใจๆ แต่ไม่เข้าใจหรอก พุทฺธไปอย่างนั้นแหละ พุทฺธให้เข้าใจกันก็ไม่เข้าใจสักที เพราะแต่ละคนไม่เหมือนกัน

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ปฏิจฺจสมุปฺปาโท ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิจฺจสมุปฺปาท

กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต โดยปฏิจฺจสมุปฺปาทนี้ เอาเฉพาะปฏิจฺจสมุปฺปาทฝ่ายเกิดทุกข์ พระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่อุบัติก็เป็นอย่างนี้ คนยังโง่เสมอ มีวิชาไม่รู้แจ้งอริยสัจ ก็ไปสร้างกรรม ทำให้เวียนว่ายตายเกิด วนเวียนอยู่อย่างนี้ อย่างพวกเรามาถึงตอนนี้ พระพุทธเจ้าอุบัติมาตั้ง ๒,๕๐๐ กว่าปีแล้วเป็นยังงี้ ยังหลงอยู่เลย เป็นอย่างนี้ตลอดมา

เป็นธรรมดาที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้ เพราะไม่รู้ อริยสัจ เพราะความไม่รู้ อริยสัจเป็นปัจจัย ก็เกิดสังขารการทำความปรุงแต่งต่างๆ พอทำความปรุงแต่งต่างๆ ดีบ้างไม่ดีบ้างตามความไม่รู้ ก็ทำให้เกิดวิญญาณ เกิดนามรูปต่างๆ วนเวียนกันอยู่อย่างนี้ พอถึงเวลาตายก็เหมือนเดิม นึกว่าตัวเราเป็นผู้ตาย เราเป็นผู้พลัดพรากจากสิ่งของเรา ก็เป็นอวิชาอีกรอบหนึ่ง

ฉะนั้น ตอนแก่ ตอนตาย ก็เป็นตอนสำคัญอีกตอนหนึ่ง ตอนที่ต้องสูญเสีย ต้องพลัดพรากก็เป็นตอนสำคัญเหมือนกัน ถ้าแก่แบบหลงๆ เหมือนเดิม คือเห็นว่า เราเป็นผู้แก่ อวิชชาที่ขึ้นใหม่ เกิดสังขารหมუნวนไป ดังนั้น คนที่ไม่รู้แจ้งอริยสัจ ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดหมუნวนไปเรื่อยๆ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย ปฏิจจสมุบาทฝ่ายเกิดจึงมีลักษณะเป็นวงกลม หมุนวนกันไป

ในองค์ชราภณะ ก็ยังขยายออกมาอีก เป็นทุกข์จรรทั้งหลาย มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส แต่ไม่นับองค์ประกอบเพิ่ม เพราะเป็นทุกข์จรรมา บางคนมี บางคนไม่มี บางคนมีมาก บางคนมีน้อย สำหรับทุกข์จรร คือชราภณะ ทุกคนแก่เท่ากัน ไม่มากไม่น้อยไปกว่ากัน มันเป็นอย่างนั้นแหละ ตายเท่ากัน หนึ่งชีวิตก็หนึ่งตาย ถ้าเกิดสองที่ก็ตายสองที่ เกิดสามที่ก็ตายสามที่ ไม่ได้เปรียบเสียเปรียบกัน

เกิดที่เดียวก็แก่ที่เดียว ตายที่เดียวเหมือนกัน เกิดสองที่ก็ตายสองที่ ไม่ได้เปรียบกันเสียเปรียบกัน ได้อะไรก็ต้องเสียอันนั้น อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา ดังนั้น จึงไม่ต้องไปอิจฉาคนที่เขาได้เยอะ เพราะได้เยอะก็เสียเยอะ ได้น้อยก็เสียน้อย อันนี้ก็เป็นธรรมดา มีสามีก็ทิ้งสามี ไม่มีสามีก็ไม่ต้องทิ้ง พอๆ กัน มันเป็นอย่างนั้น

คนที่ไม่มีความรู้ ไม่มีปัญญา พอชราภณะเกิดขึ้น ก็นึกว่าเขาเป็นผู้แก่ เขาเป็นผู้ตาย เขาเป็นผู้เศร้าโศก เขาเป็นผู้พลัดพราก อย่างนี้อวิชชาที่ก็เกิดขึ้น ท่านทั้งหลายจะได้เกิดอีกนานไหม ก็ต้องดูว่ายังมีอวิชชาอีกเยอะไหม วิธีดูว่าอวิชชาเยอะไหมก็ดูตอนที่แก่ ตอนที่เจ็บ ตอนที่ตาย โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ดูว่ายังหลงอยู่ไหม โศกแบบหลงๆ มีเราเป็นผู้โศก สูญเสียแบบหลงๆ มีเราเป็นผู้สูญเสีย เราเป็นผู้ต้องสูญเสียสิ่งนั้นสิ่งนี้ เราเป็นผู้ถูกระทำให้ เราทำให้เราเป็นทุกข์อย่างนั้นอย่างนี้ มีเราเป็นผู้ทุกข์ ก็หลงอยู่ ถ้าหลงทุกอารมณ์ อวิชชาที่ไม่จำกัดเลย ก็เกิดอีกไม่จำกัดไปเรื่อยๆ ถ้าได้ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็จะยับยั้ง จนกระทั่งหมดการเวียนว่ายตายเกิดได้ เป็นปฏิจจสมุบาทอีกข้างหนึ่ง

ตอนนี้พูดถึงกฎในเบื้องต้นที่ว่า กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต ก็เป็นปฏิจจสมุบาทฝ่ายเกิดทุกข์ หมุนวนกันไปอย่างนี้ มีหลายชื่อด้วยกัน ตถตา อวิตถตา อนนญญตตา อิหปปัจจยตา ปฏิจจสมุบาท หรือคำที่แสดงความเป็นกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เคยแสดงเอาไว้แล้ว คือ ธรรมภูติตตา ธรรมนियมตา

สรุปว่า กฎที่ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคตมีอยู่ ๔ กฎด้วยกัน

กฎข้อที่ ๑ คือ สพเพ สงขารา อนิจจา สังขารสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง จากไม่มีก็มา มีแล้วก็หายไป ถ้ามีขึ้นมาก็มีเพราะความไม่เที่ยง ของไม่เที่ยงปรุงแต่งให้มันมีตามเงื่อนไข หมดเงื่อนไขก็พังไป ในขณะที่ดำรงอยู่ก็ปรากฏอาการเสื่อมสลายอย่างนี้เรียกว่า อนิจจา ไม่เที่ยง

กฎข้อที่ ๒ สัพเพ สงฺขารา ทุกฺขา สังฺขารสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ เป็นของถูกบีบ ถูกคั้น โดยรอบด้าน ให้นึกถึงการถูกบีบ พวกเราเหมือนอยู่ในกำมือของคนที่ใหญ่กว่าเรา เราถูกบีบเป็นยังไงครับ คงจะหน้าเขียวเลย ตอนนี้เขียวบ้างหรือยังก็ 모르 ถูกบีบมาโดยรอบด้านเลย ถูกบีบให้ต้องเสียนั้นสิ่งนี้ ถูกบีบให้เร็วแรงหมดไปด้วยความแค้น ถูกบีบให้ต้องทิ้งสิ่งนั้นสิ่งนี้ ท้ายที่สุดก็บีบจนเราหมดทุกอย่างไปจริงๆ ทีนี้ นอกจากถูกบีบด้วยธรรมดาสังขารแล้ว ยังถูกบีบด้วยอำนาจกิเลส ทำให้เราอยู่หนึ่งไม่ได้ ต้องไปทำโน่นทำนี่ วุ่นวายหัวหมุนอยู่ ยังไม่หมดตณฺหาตายก่อนอีกแล้ว วิ่งวุ่นอยู่จนถึงทุกวันนี้แหละ มันเป็นทุกข์อย่างนี้แหละ หลายชั้นหลายตอนเหลือเกิน ลักษณะทุกข์นี้ เป็นกฎธรรมดาที่ไม่ขึ้นกับการอุปบัติของพระตถาคต

กฎข้อที่ ๓ สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่เป็นตัว ไม่เป็นตน ไม่อาจควบคุมบังคับตามใจชอบได้ มันเป็นของมัน ไม่เป็นคน ไม่เป็นหญิง ไม่เป็นชาย ไม่เป็นสัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไปสิงอยู่ อย่างพวกเรานี้ๆ อยู่ที่นี่ก็เพียงรูป เป็นเพียงนาม เป็นธรรมะที่ไร้ตัวตน ไม่มีคน ไม่มีเรา ไปสิงอยู่ในร่างกายนี้ และไม่มีเราอยู่นอกร่างกาย เพราะในร่างกายก็เป็นธรรมะ นอกร่างกายก็เป็นธรรมะ ไม่มีเราไปสิงอยู่ในร่างกาย และไม่มีเราไปสิงอยู่บนต้นไม้ ใบหญ้า หรือไปสิงอยู่ในรูปภาพ ไม่มีสัตว์ใดๆ เลย เราเป็นแค่สมมติเท่านั้นเอง

อย่างผมชื่ออาจารย์สุภีร์ ก็ไม่มีอาจารย์สุภีร์มาสิงอยู่ในร่างนี้ ไม่มีอยู่ทุกที่ เป็นคำสมมติเท่านั้น อาจารย์สุภีร์สิงอยู่ไหน อยู่ที่อำเภอไหน จดชื่อไว้ ลงทะเบียนไว้ อันนั้นก็สมมติ ไม่มีสิงอยู่ในร่างกายนี้หรอก อันนี้ก็เพียงรูปเป็นนาม เป็นขั้นที่ ๕ ธรรมดาที่เป็นอนัตตา ไม่มีตัวตน กายนี้ไม่ใช่ของเรา แล้วก็ไม่ใช่ของผู้อื่น

เวทนาก็ไม่ใช่ของเราและไม่ใช่ของผู้อื่น สัญญาก็ไม่ใช่ของเราและไม่ใช่ของผู้อื่น ด้วย สังขารความนึกคิดปรุงแต่งต่างๆ ทั้งดีและไม่ดี ก็ไม่ใช่ของเราและไม่ใช่ของผู้อื่น วิญญาณก็ไม่ใช่ของเราและไม่ใช่ของผู้อื่น ไม่เป็นของใคร ไม่เป็นของสัตว์ ไม่ใช่ของบุคคลใดๆ ทั้งสิ้น มันเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตน ไม่เป็นตัวตน ไม่เป็นสัตว์ไม่เป็นบุคคล

อธิบายในอีกแง่หนึ่ง อนัตตา หมายถึง มันไม่เป็นไปในอำนาจ ไม่มีผู้มีอำนาจครอบครอง ตลบ้นดลอะไรต่างๆ ความหมายนี้ก็ทำให้เราพิจารณาได้ง่าย เพราะถ้ามันเป็นอัตตา เป็นตัวตนแล้ว เราก็จะต้องบังคับควบคุมมันได้ตามใจเรา แต่ที่มันไม่เป็นไปตามใจเรา ดังนั้น มันจึงไม่เป็นตัวตน

อย่างที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอนัตตลักขณสูตร ทรงบอกวิธีพิจารณา รูปิ กิขเว อนตฺตา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา หากรูปนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้เราก็คงจะบังคับบัญชารูปได้ว่า ขอรูปร่างของเราจงเป็นอย่างนี้ ขอรูปร่างของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย เอาแต่ละรูป แยกย่อยมาพิจารณาดูก็ได้ ขอเส้นผมของเราจงเป็นอย่างนี้ ขอเส้นผมของ

เราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย ขอหนังของเราจงเป็นอย่างนี้ จงแต่งตั้ง อย่าได้เป็นอย่างนั้น
อย่าได้หย่อนยานเลย

ถ้ามีตัวเราอยู่ในหนังก็คงจะบอกได้ แต่หนังมันก็เป็นหนัง เป็นธรรมะ เป็น
ธรรมชาติ เป็นสังขาร ไม่มีตัวเราไปสิงอยู่ในนั้น ไม่มีตัวเราเป็นผู้มีอำนาจเป็นเจ้าของ
ครอบครองหนังนั้น ดังนั้น รูปจึงเป็นอนัตตา เราจึงไม่ได้การบังคับบัญชาในรูปว่า ขอรูป
ของเราจงเป็นอย่างนี้ ขอรูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย รูปมันก็เป็นรูป มันยอมเป็น
ไปตามปัจจัยของมัน พอถึงเวลามันก็ผุพังไปตามธรรมดาของมัน นามก็เป็นนามอย่างนั้น
อย่างนี้เรียกว่าเป็นอนัตตา สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา มันก็เป็นของมัน สังขารก็เป็นสังขาร
นิพพานก็เป็นนิพพาน เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นของใคร นี่คือกฎข้อที่ ๓

กฎข้อที่ ๔ อิปปัจจยตาปฏิจฺจสมุปบาท ความมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ที่เป็นผล
จึงมีขึ้น ที่ผลเป็นอย่างนี้ๆ ก็เพราะเหตุเป็นอย่างนี้ๆ เหมาะสมกับผลนั้นแหละ จึงเกิด
ผลอย่างนี้ๆ ขึ้น เหตุต้องอย่างนี้ ผลจึงอย่างนี้ ต่อเนื่องกันไปเป็นกระบวนการ อิงอาศัยกัน
และกันตามหลักที่ว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา เป็นต้น จนถึงชาติปจฺจยา ชรามรณํ

นี่เป็นกฎที่ไม่ขึ้นกับการอุปติของพระตถาคต สรุปรว่ามี ๔ กฎ ท่านทั้งหลายก็ได้
ทราบแล้ว

๒. ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้

ต่อไป ชุดที่ ๒ ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ทรงแสดงเอาไว้ใน สังยุตตนิ
กาย สถาवरคค พรหมายาจนสูตร เล่ม ๑๕ ข้อ ๑๗๒ และในอื่นๆ อีกหลายแห่ง ธรรมะ
ที่พระพุทธองค์ตรัสรู้หลักๆ มี ๒ ประการ อะไรบ้าง จะยกบาลีมาให้ดู พระพุทธองค์ตรัส
ว่า

อธิคโต โข มุยายํ ธมฺโม ธรรมะนี้อันเราได้เข้าถึงแล้ว อธิคโต แปลว่า เข้าถึง หรือ
บรรลุ ได้เข้าถึง ได้รู้จัก ได้รู้แจ้งแทงตลอด อธิคโต แปลว่า ได้บรรลุก็ได้ ได้เข้าถึง
ธรรมะนี้อันเราได้บรรลุแล้ว ธรรมะที่พระองค์ได้บรรลุแล้วมีลักษณะ คือ

คมฺภีโร เป็นธรรมะที่ลึกซึ้ง ไม่ใช่ธรรมะที่ตื้นๆ ปฏิเสธความตื่น

ทุทฺทโส เป็นธรรมะที่เห็นได้ยาก เป็นธรรมะที่เห็นได้แต่เห็นยาก ธรรมะที่พระองค์
ตรัสรู้ สามารถเห็นได้ รู้ได้แต่ยาก ไม่ใช่ได้เห็นง่ายๆ จะต้องมึนบวมวิวิธวิธีที่เหมาะสมถูก
ต้องจึงจะเห็นได้

ทฺรฺนุโพโธ รู้ตามได้ยาก ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้ รู้ตามได้แต่ยาก พวกเราต้องทำใจ
ไว้ก่อนว่า ถ้าเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าจะยาก อันไหนยากๆ มันก็เทดีเหมือนกัน
เพราะฉะนั้น เป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้าที่สุดแล้ว เพราะยาก เป็นอันอื่นมันง่ายเกินไป ไหว้ๆ

ก็ได้แล้ว แต่นี้ไหวก็ไม่ได้นะ ขอยังไม่ได้เลย ต้องทำเอาด้วย ทำให้ถูกด้วยนะ ทำไม่ถูกก็ไม่ได้อีก ยากจริงๆ รู้ตามได้แต่ยาก

สนฺโต เป็นธรรมะที่สูงบ

ปณฺโฑ เป็นธรรมะที่ประณีต

อตกฺกาจโร เป็นธรรมะที่ไม่ใช้วิสัยของตักกะ ไม่ใช่อารมณ์ของการนึกคิดเอา จะนึกคิดธรรมะเอาไม่ได้ จะต้องปฏิบัติให้เหมาะสมถูกต้องจนมีปัญญา มีดวงตาเห็นเอา จึงจะได้เห็นธรรมะจริงๆ

นิปฺโป เป็นธรรมะที่ละเอียดอ่อน

ปณฺฑิตเวทนีโย อันบัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้ คนพาลรู้ไม่ได้ คนพาลที่ยังทำอกุศล ทำทุจริตต่างๆ ทำกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริตอยู่ ไม่อาจจะเห็นธรรมะเหล่านี้ได้ เห็นได้เฉพาะบัณฑิต ต้องเป็นคนดีและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ตั้งอยู่ในความดี ประพฤติปฏิบัติตามลำดับเท่านั้น บัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้ คนพาลรู้ไม่ได้

ธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ มีลักษณะ **คมฺภีโร ลึกซึ้ง ทุทฺโธ** เห็นได้ยาก **ทุรฺนุโปโธ** รู้ตามได้ยาก **สนฺโต** สงบ **ปณฺโฑ** ประณีต **อตกฺกาจโร** ไม่ใช่วิสัยของการคิดนึกตรึกเอา **นิปฺโป** เป็นของละเอียดอ่อน **ปณฺฑิตเวทนีโย** อันบัณฑิตเท่านั้นจะรู้ได้

อालยรามา โช ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมมุติตา ส่วนประชา คือหมู่มสัตว์นี้ ชาวโลกนี้ เป็นผู้ที่ยินดีในอาลัย รื่นเริงในอาลัย หมกมุ่นอยู่ในอาลัย

พระพุทธองค์ตรัสย้อนมาถึงพวกหมู่มสัตว์ คือพวกเราทั้งหลาย รวมทั้งสัตว์อื่นๆ ด้วย เป็นพวกยินดีเพลิดเพลินหมกมุ่นในอาลัย ห่วงหวังกังวลอยู่กับเรื่องต่างๆ ยินดีในสิ่งนั้นสิ่งนี้ที่คิดเอาว่าเป็นของตน ทั้งๆ ที่ไม่ใช่ของตัวเองสักอย่าง ห่วงสิ่งที่ไม่ใช่ของตัวเองนั้นแหละ หมกมุ่นวุ่นวายอยู่ ห่วงสามี สามีเป็นของตัวเองไหม ไม่เป็น แต่ห่วง ลูกก็ไม่ใช่ของตัวเอง แต่ห่วง ห่วงบ้าน ห่วงทรัพย์สิน ห่วงที่ดิน กลัวมันจะหาย ทั้งๆ ที่ไม่ใช่ของตัวเองสักอย่าง ตัวเองไม่มีอะไรสักอย่างที่จะให้หาย ก็หวังว่ามันจะหาย ห่วงของที่ไม่มีว่ามันจะหาย กิ่งตัวเองอยู่เหมือนกัน ไม่รู้ว่าทำอะไร

ท่านทั้งหลายเกิดมา มีอะไรเป็นของตัวเองสักอย่างไหม ไม่มีสักอย่าง แต่กลัวมันหาย กลัวอะไรจะหายบ้างครับ บางคนกลัวเงินหาย กลัวมันหาย กลัวหน้าหาย คือกลัวเสียหน้าก็มี ลำบากลำบาก เรียกว่า เป็นคนที่ยินดีในอาลัย ห่วงใยกังวลสิ่งนั้นสิ่งนี้เยอะ คนแบบนี้เห็นธรรมะไม่ได้ ต้องให้เลิกห่วงใยกังวลก่อน เลิกยินดีเพลิดเพลินหมกมุ่นก่อน

ส่วนธรรมะของพระองค์เป็นอีกแบบหนึ่ง ผู้จะเห็นได้ ต้องเป็นคนที่มีจิตสงบ เป็นบัณฑิต มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา จึงจะรู้ได้ ส่วนชาวประชาหมู่มสัตว์โลกอย่างพวกเราทั้งหลาย มนุษย์ตาต่างๆ เป็นพวกที่ยินดีในอาลัย รื่นรมย์และหมกมุ่นอยู่ในอาลัย ไม่อาจจะเห็นได้

อालยรามา ย โข ปน ปชาย ออลยรตาย ออลยสมมุติตาย ทุททส อิท ฐาน ฐานะอัน
 นี้ อันหมุสตัวผู้ที่ยินดีในอาลัย รื่นรมย์อยู่ในอาลัย หมกมุ่นอยู่ในอาลัยเห็นได้ยาก
 ยทิท อิทปปัจจยตา ปฏิจจสมุปปาโท ได้แก่ อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท

อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท เป็นฐานะที่เห็นได้ยาก สำหรับหมุสตัวที่ยังยินดี
 หมกมุ่น และเพลิตเพลินอยู่ในอาลัย ยังติดขัดข้องกับกามคุณต่างๆ อยู่ เพราะฉะนั้น พวก
 เราต้องไปฝึกปฏิบัติสติสัมปชัญญะ ฝึกสมาธิ ให้หมดอาลัย มีจิตตั้งมั่น จึงจะได้มีโอกาส
 เห็นบ้าง เนื่องจากว่าธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ เห็นได้อยู่แต่ยาก รู้ตามได้แต่ยาก จึง
 ต้องไปฝึกไปหัด ถ้าจะใช้จิตอย่างเดิม ใช้วิถีชีวิตอย่างเดิม เพลินอยู่กับอาลัย หมกมุ่น
 อยู่กับกามคุณ ไม่คิดเนกขัมมะ ไม่อยู่กายวิเวก อย่างนั้นไม่ได้เห็น เนื่องจากว่าสิ่งที่
 พระองค์ตรัสรู้นั้น เห็นได้ยาก มันเป็นอย่างนี้เป็นธรรมดา พวกเราที่รักการปฏิบัติธรรม
 อยากจะรู้ธรรม อยากเห็นธรรม แต่ใช้ชีวิตอย่างเดิม อย่างนั้นหมดสิทธิ์เลย จะต้องทำ
 แบบใหม่ ฝึกหัดจิตใจใหม่ จึงจะมีโอกาสได้เห็น

พระองค์ตรัสฐานะที่เห็นได้ยาก อันที่หนึ่ง คือ อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท เป็น
 ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้ ซึ่งหมุสตัวเห็นได้ยาก เนื่องจากว่ายังมีความเพลิตเพลินยินดี
 หมกมุ่นในอาลัย

อีกฐานะหนึ่งทีเห็นได้ยากเหมือนกัน พระองค์ตรัสต่อไปว่า อิทมปิ โข ฐาน ฐาน ทุททส
 และแม้ฐานะนี้ก็เห็นได้ยากเช่นกัน ยทิท สพุทสงขารสม โถ ได้แก่ ความสงบระงับของ
 สังขารทั้งปวง อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทแสดงเรื่องสังขาร มีอีกอย่างหนึ่งที่พระองค์
 ตรัสรู้ คือความสงบระงับของสังขารทั้งปวง

สพุทอุปนิสสุโค โค ความสลัดคืนอุปธิทั้งปวง
 ตณฺหาภุชโย ความสิ้นแห่งตัณหา
 วิราโค ความคลายกำหนด คลายความติด คลายความยึดถือ
 นิโรโธ ความดับสนิท ไม่มีการเกิดอีก เพราะหมดเชื้อ หมดเหตุ หมดเงื่อนไข ดับ
 แล้วไม่เกิดอีก ไม่มีอีก
 นิพพาน คือพระนิพพาน

ถ้าสรุปตามพระสูตรนี้ ธรรมะที่พระองค์ตรัสรู้ มีอยู่ ๒ อย่าง อย่างที่หนึ่ง คือ อิทป
 ปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นธรรมะฝ่ายสังขาร อีกอย่างหนึ่ง คือเป็นธรรมะฝ่ายระงับ
 สงบสังขาร เป็นความสิ้นตัณหา เป็นความคลายกำหนด เป็นความดับ คือนิพพาน ธรรมะ
 ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็เลยมีอยู่ ๒ ประการ คือ อิทปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท กับ นิพพาน

เมื่อकिनี้ ผมได้พูดถึงธรรมะ ๒ ชื่อเพิ่มขึ้นไปอีก คือคำว่า สังขาร กับ นิพพาน หรือ
 เรียกเป็น สังขตะ กับ อสังขตะ ท่านไหนที่ได้ศึกษาธรรมะมาเยอะแล้วก็คงจะไม่งง บาง

ท่านศึกษาศรณะมายังไม่เยอะก็อาจจะงบบ้าง ผมจะยก**สังขตลักษณะ** กับ **อสังขตลักษณะ** มาแสดงให้คุณ จะได้พอเข้าใจสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้

อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาทแสดงความเป็นไปของสังขาร สังขตธรรมะทั้งหลาย ที่เป็นไป **สังขตะ** มันเป็นอย่างไง มันมีลักษณะอย่างไร นิพพานเป็น **อสังขตะ** เป็นความสงบ ระวังของสังขารทั้งปวง ที่ว่าไม่ปรุงไม่แต่ง มีลักษณะอย่างไร จะยกพระสูตรมาแสดงนิด หน่อย ให้พอเข้าใจเป็นเบื้องต้น

ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร สังขตลักษณะสูตร** เล่ม ๒๐ ข้อ ๔๗ พระพุทธองค์ตรัส ว่า

ตีณิมานิ ภิกขเว สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **สังขตลักษณะ** แห่ง สังขตธรรม ๓ ประการเหล่านี้ **สังขตลักษณะ** ของสิ่งที่เป็นสังขตะ เป็นลักษณะของสิ่งที่ ปรุงแต่งขึ้น แสดงว่ามันเป็นของปรุงแต่ง มันมีเงื่อนไขให้เกิดขึ้น ตัวลักษณะที่บ่งชี้ว่ามัน เป็นสังขตธรรม **สังขตลักษณะ** แห่งสังขตธรรม มี ๓ ประการ

กตมานิ ตีณิ ๓ ประการ อะไรบ้าง

อุปฺปาโท ปญฺญายติ คือ ความเกิดปรากฏ มีความเกิดปรากฏให้เห็น

วโย ปญฺญายติ ความสิ้นไปปรากฏ สังขตธรรมนี้มีความเกิดปรากฏ และมีความ สิ้นไปปรากฏ อะไรก็ตามที่ปรากฏว่า โผล่มาและหายไป นั่นเป็นสังขตธรรม มันมีสังขต ลักษณะ

ฐิตสฺส อญฺญตฺตํ ปญฺญายติ เมื่อขณะดำรงอยู่ ความเป็นอย่างอื่นก็ปรากฏ ใน ขณะที่ยังดำรงอยู่ ปรากฏความเป็นอย่างอื่น คือ ความเสื่อมจากเดิม ไม่เหมือนเดิม คร่ำ คร่าลง แกลง เก่าลง หมองลง เป็นต้น

อญฺญตฺตํ คือ ความเป็นอย่างอื่น ความไม่เหมือนเดิม อย่างเส้นผมบนหัว ก็ไม่ เท่าเดิมมัน ยาวขึ้นกว่าเดิม มันไม่เหมือนเดิม ปรากฏเป็นอย่างอื่น แต่เดิมเคยขาวครึ่งหัว ต่อมาขาวเกือบเต็มแล้ว ต่อมาก็ขาวจนเต็มหัวจริงๆ อย่างนี้เรียกว่า เส้นผมเป็นสังขต ธรรม เพราะแสดงสังขตลักษณะ หนึ่งปรากฏอาการไม่เหมือนเดิม เหี่ยวยุบ มีริ้วรอย เล็บ มันก็งอกได้ เรียกว่าเป็นสังขตะ เมื่อดำรงอยู่ความเป็นอย่างอื่นปรากฏ

อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ สงฺขตสฺส สงฺขตลกฺขณานิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **สังขตลักษณะ** ของสังขตธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล

ต่อมาที่ตรงกันข้าม **อสังขตะ** ภาวะที่ไม่มีการปรุงแต่ง ตรงข้ามกับสังขตะ เป็น ความสงบระงับของสังขารทั้งหลาย นิโรธ หรือนิพพาน มีลักษณะอย่างไร

ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร อสังขตลักษณะสูตร** เล่ม ๒๐ ข้อ ๔๘ พระพุทธองค์ตรัส ว่า

ตีนิมานิ ภิกขเว อสงฺขตสฺส อสงฺขตลกฺขณานิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อสงฺขตลักษณะของอสงฺขตธรรม ๓ ประการเหล่านี้ อสงฺขตธรรมก็มีลักษณะที่แสดงว่าเป็นอสงฺขตอยู่ ๓ ประการ

กตมานิ ตีนิ ๓ ประการอะไรบ้าง

น อุปฺปาโท ปญฺญาติ ความเกิดไม่ปรากฏ ไม่มีความเกิด ไม่มีการโผล่ขึ้นมา

น วโย ปญฺญาติ ความสิ้นไปไม่ปรากฏ ไม่ปรากฏความสิ้นไป ไม่เกิดและไม่สิ้นไป ไม่เกิดและไม่ดับ

น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญาติ เมื่อดำรงอยู่ ความเป็นอย่างอื่นยอมไม่ปรากฏ ไม่ปรากฏว่าเป็นอย่างอื่น เป็นอย่างนั้น เทียงแท้ คงเดิม ไม่มีใหม่เพราะไม่ได้เกิด ไม่มีเก่า เพราะไม่มีเสื่อม และไม่เป็นอย่างอื่นไป

ฉะนั้น อสงฺขตธรรม หรือนิพพาน มีแต่ความดำรงอยู่อย่างเดียว ความเกิดไม่ปรากฏ ความสิ้นไปไม่ปรากฏ และเมื่อดำรงอยู่ความเป็นอย่างอื่นไม่ปรากฏ หมายถึงว่า มันแน่นอน เทียงแท้ นิ่งอยู่ และไม่เสื่อม เป็นอย่างเดิมตลอดมาและเป็นอย่างเดิมตลอดไป ในขณะที่ตั้งอยู่ความเป็นอย่างอื่นไม่ปรากฏ นิพพานมีอยู่ตลอดมาและจะมีอยู่ตลอดไป ไม่ปรากฏความเสื่อมเลย ไม่ปรากฏความเกิดและความดับ สิ่งที่จะดำรงอยู่ตลอดไปก็คือสิ่งที่ไม่เกิดไม่ดับ

สิ่งที่มีความเกิดจะไม่มีวันอยู่กับเราตลอดไป มันเป็นอย่างนั้น อย่างพวกเราทั้งหลาย เกิดมาก็ไม่ได้หอบเอาสามีมารด้วย สามีมาหาเอาทีหลัง ไม่รู้ว่าใครจะสิ้นไปก่อน เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นสิ่งไม่แน่นอน สิ่งที่น่าแน่นอนต้องเป็นของไม่เกิด เป็นของไม่เสื่อมไป ไม่สิ้นไป เป็นของที่ตั้งอยู่ เมื่อตั้งอยู่ความเป็นอย่างอื่นไม่ปรากฏ คือพระนิพพาน

ท่านจึงว่านิพพานเป็นของเที่ยง เป็นของคงที่ คงทน ไม่มีการเสื่อม และไม่มีการเกิดไม่สิ้นไปด้วย เพราะมีอสงฺขตลักษณะ ๓ ประการนี้แหละ

(๑) น อุปฺปาโท ปญฺญาติ ความเกิดยอมไม่ปรากฏ

(๒) น วโย ปญฺญาติ ความสิ้นไปยอมไม่ปรากฏ

(๓) น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญาติ เมื่อตั้งอยู่ความเป็นอย่างอื่นยอมไม่ปรากฏ

พระนิพพานจึงตั้งอยู่และไม่เสื่อมเลย ตั้งอยู่ตลอดมาและตลอดไป ไม่ปรากฏความเสื่อม สิ่งที่มีอยู่ตลอดก็คือนิพพาน ส่วนสิ่งที่ไม่มีความอยู่ตลอดคือสังขารทั้งหลาย แต่ทั้งๆ ที่นิพพานมีอยู่ตลอดมาและไม่เสื่อม เราก็มองไม่เห็นเลย ที่ไม่เคยเห็น ไม่ใช่ไม่มีนิพพาน เพราะไม่มีตา

เพราะฉะนั้น พวกเราเลยต้องมาพากันฝึกตา เพื่อให้เข้าถึงนิพพาน ตัวที่ขวางไม่ให้เข้าถึงก็คือตัณหา ใครสิ้นตัณหาก็ก้าวถึงนิพพาน ก็มีเท่านั้นแหละ หลักการมีเท่านั้น ถ้ายังไม่สิ้นตัณหา มีตัวตนค้างอยู่ มีเรา มีของเรา ห่วงตัวเรา ก็ไม่ถึงนิพพาน เพราะมันขวาง

ทางไปนิพพาน ผู้ที่ถึงนิพพานเลยต้องสิ้นตัณหา คือพระอรหันต์ สิ้นตัณหา หมดตัณหา เข้าถึงนิพพาน

อิมานิ โข ภิกขเว ตีณิ อสงขตสฺส อสงขตลกฺขณานิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล

ฉะนั้น ที่ผมยกมาในเบื้องต้นนี้ก็พูดถึง กฎที่ไม่ขึ้นกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ไม่ขึ้นกับการอุบัติของพระตถาคต ๔ กฎ ต่อมาก็พูดถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ๒ อย่าง ต่อมาชุดที่ ๓ กล่าวถึงธรรมะที่พระพุทธเจ้ายกขึ้นแสดงเป็นสังขะ หมายถึง สังขะชุดนี้จะมีเฉพาะตอนที่พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วเท่านั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นมาแสดงด้วยพระองค์เอง เป็นสามมุกังสิกกรรมเทศนา ซึ่งก็เป็นความจริงตามธรรมชาตินั้นแหละ แต่พระองค์ทรงตั้งขึ้นเป็นหมวดธรรม เพื่อมาแสดงแก่สาวก เรียกว่า ธรรมะที่พระพุทธเจ้ายกขึ้นแสดงเป็นสังขะ อันนี้หลายท่านคงรู้จักดี อริยสัจ ๔ และต่อไป ชุดที่ ๔ มี ธรรมทั้งปวง ๑๐ ประการ ตอนนี้ให้ท่านพักสักครู่ก่อนนะครับ
